Scientific quarterly (scientific-research article) of Islamic world political research
Vol. 15, No. 1, Spring 2025, 93-115
DOI: 10.21859/priw-150105

nato and the shanghai cooperation organization and its effect on the national security of the islamic republic of iran

Mojahed Amiri[1]

Date of Received: 2025/03/16 **Date of Acceptance**: 2025/06/20

Abstract

the sco as the only organisation to be held against nato development .it is a means for china and russia to prevent u.s. access to huge energy sources in the asian region .the region is considered an alternative to many political players , including the united states , china , russia and the european :union: as an alternative or alternative to the energy source , and this will conflict the shanghai cooperation organisation and nato .the main question of this research is : what impact of sco and nato on national security of islamic republic of iran ?the results of this study suggest that despite the high capacity of the sco and emphasizing the protection of members ' security in its charter , but in the 12 - day war of israel and the united states against the islamic republic of iran , no practical action by this organization should define any practical action by this organization to help maintain security of members .

Keyword: shanghai cooperation organisation, war, nato, national security, islamic republic of iran, united states

1. Assistant Professor, Law Department, Islamic Azad University, shiraz, Iran , dr.mojahedamiri@gmail.com

Copyright © 2018, This is an Open Access article. This work is licensed under the Creative Commons Attribution 4.0 International License. To view a copy of this license, visit http://creativecommons.org/licenses/by/4.0/ or send a letter to Creative Commons, PO Box 1866, Mountain View, CA 94042, USA...

[Downloaded from priw.ir on 2026-11-17]

انجمن مطالعات جهان اسلام
Islamic World Studies Association
جمعية دراسات العالم الاسلامی
فصلنامه علمی -پژوهشی
پژوهشهای سیاسی جهان اسلام

سال پانزدهم، شماره اول، بهار ۱۴۰۴

[Downloaded from priw.ir on 2026-11-17]

پژوهشهای سیاسی جهان اسلام، انجمن مطالعات جهان اسلام
فصلنامه علمی (مقاله علمی – پژوهشی) پژوهشهای سیاسی جهان اسلام، سال پانزدهم، شماره اول، بهار ۱۴۰۴، صص ۱۱۵ – ۹۳

DOI: ۱۰.۲۱۸۵۹/priw-۱۵۰۱۰۵

نقش سازمان همکاری شانگهای در مقابله با یک جانبه گرایی ایالات متحده آمریکا

مجاهد امیری[۱]

تاریخ دریافت: ۱۴۰۳/۱۲/۲۶ تاریخ پذیرش: ۱۴۰۴/۰۳/۳۰

انجمن مطالعات جهان اسلام
Islamic World Studies Association
جمعیة دراسات العالم الاسلامی
فصلنامه علمی -پژوهشی
پژوهشهای سیاسی جهان اسلام

چکیده

سازمان همکاری های شانگهای به عنوان تنها سازمانی که می تواند در مقابل یک جانبه گرایی ایالات متحده آمریکا در نظام بین الملل قرار گیرد.این سازمان ابزاری برای چین و روسیه جهت جلوگیری از دسترسی آمریکا به منابع عظیم انرژی در منطقه آسیا می باشد. این منطقه برای بسیاری از بازیگران سیاسی،از جمله آمریکا ،چین ،روسیه و اتحادیه اروپا به عنوان جایگزین یا جانشین منبع انرژی در تلقی می شود و همین موضوع باعث تقابل سازمان همکاری شانگهای و ایالات متحده آمریکا خواهد شد.این پژوهش به روش توصیفی-تحلیلی نگارش شده و سوال اصلی آن اینست که سازمان همکاری شانگهای می تواند در مقابل یک جانبه گرایی ایالات متحده آمریکا قرار گیرد؟ تایج حاصل این پژوهش بیان می کند که علی رغم ظرفیت های زیاد سازمان همکاری شانگهای و تاکید بر حفظ امنیت اعضا در اساسنامه آن و مقابله با یکجانبه گرایی ایالات متحده آمریکا، اما در جنگ ۱۲ روزه اسرائیل و آمریکا علیه جمهوری اسلامی ایران هیچ اقدام عملی توسط این سازمان انجام نشدو باید کشورهای عضو این سازمان در ثبیت همگرایی و همکاری های امنیتی راهبردهای منجم تری تعریف نمایند تا بتواند به حفظ امنیت اعضا کمک کند.

واژه‌های کلیدی: سازمان همکاری شانگهای-جنگ، ناتو-امنیت ملی، جمهوری اسلامی ایران، ایالات متحده آمریکا

۱. گروه حقوق ،دانشگاه آزاد اسلامی واحد شیراز، ،شیراز ،ایران ، dr.mojahedamiri@gmail.com

Copyright © 2018, This is an Open Access article distributed under the terms of the Creative Commons Attribution 4.0 International, which permits others to download this work, share it with others and Adapt the material for any purpose.

[Downloaded from priw.ir on 2026-11-17]

مقدمه

همکاری های منطقه ای بعنوان راهبردی اصولی در جهت برون رفت از چالش با قدرتهای غربی بویژه ایالات متحده در متن راهبردهای جمهوری اسلامی ایران قرار دارد. بر همین اساس همواره در مواضع و اظهارات مقامات و تصمیم گیرندگان سیاسی کشور مطرح شده است.عضویت ایران در سازمان همکاری شانگهای تبلور اتخاذ تصمیم در حوزه همکاری های منطقه است.با تجزیه اتحاد جماهیر شوروی نقش ژئوپلیتیک تازه و پراهمیتی برای جمهوری اسلامی ایران بوجود آمد. فروپاشی اتحاد جماهیر شوروی گرچه یکی از دو ابرقدرت را از مرزهای شمالی ایران خارج نمود، اما به وجود آمدن چندین دولت جدید پس از تجزیه شوروی، امکان آن را فراهم ساخت که سایر قدرت های جهانی و منطقه ای از زمینه های مختلف و متعدد ایجاد شده در مرزهای شمال جمهوری اسلامی‌ایران، به عنوان فرصتی طلایی بهره برداری نمایند و ضمن حضور سیاسی اقتصادی در این منطقه از جهان، با ایجاد کانون بحران و حضور نظامی در کشورهای همسایه ایران در خصوص ملاحظات امنیتی با جمهوری اسلامی به رقابت و چالش برخیزند و ایران را تحت محاصره یا فشار قرار دهند، و به علاوه با اعمال سلطه بر منابع انرژی منطقه از کسب این ماده حیاتی در آینده اطمینان پیدا کنند. آمریکا در تلاش برای گسترش ناتو به منطقه و حضور بیشتر خود می باشدو می خواهد با امضای قرارداد های مختلف نفتی، چنین ادعا کند که در این منطقه دارای منافع است(ملکوتیان،۱۳۷۹،ص ۹۵). همچنین آمریکا در تلاش است تا با گسترش ناتو به آسیای مرکزی و قفقاز و ادامه آن تا پاکستان و افغانستان، ایران را از سمت شمال به شرق، از این کشورها جدا سازد (همان). ایران به دلیل موقعیت ویژه و استراتژیک، منابع غنی و ضدیت با سلطه غرب، حلقه اتصال منطقه خلیج فارس، مناطق آسیای مرکزی و قفقاز و منطقه غرب آسیاست، و نیز وجود منابع زیاد و تثبیت شده انرژی در خلیج فارس، بر اهمیت ژئوپلتیک جمهوری اسلامی ایران افزوده است. سرزمین ایران و به ویژه تنگه هرمز و خلیج فارس در جنوب و دریای خزر در شمال به دلیل دارا بودن ارزش های خاص اقتصادی و سیاسی از دیرباز صحنه کانون توجه قدرت های بین المللی بوده است. ارزش ژئوپلیتیکی ایران به حدی است که هرگونه تغییری در حاکمیت آن می توانسته است موازنه منطقه ای و جهانی را بر هم زند(عزتی، ۱۳۷۳،صص ۴۰۵-۴۰۳)کشف ذخایر عظیم نفت در خاورمیانه و مخصوصا در حوزه های خلیج فارس به میزان ۳۹۶ میلیارد بشکه (اسدی،۱۳۶۸، ص ۲۰) که باعث گردید خاورمیانه و آبراه استراتژیک خلیج فارس و تنگه هرمز از اهمیت استراتژیک برخوردار شود،صادرات نفت، کشور های حوزه خلیج فارس را ثروتمندکرد به طوری که درآمد سرانه برخی از این کشورهای کوچک عربی از بسیاری

فصلنامه علمی -پژوهشی
پژوهشهای سیاسی جهان اسلام

[Downloaded from priw.ir on 2026-11-17]

از کشورهای پیشرفته غربی بیشتر است در نتیجه قدرت مالی آنها از جمله ایران، بازارهای بسیار جاذبی برای کالاهای ساخته شده جهان صنعتی را فراهم آورد و اهمیت اقتصادی فراوانی به آنها بخشید،نظریه استراتژیستهای نظامی از جمله آلفرد ماهان[1] معروف به نظریه قدرت دریایی (عزتی،۱۳۷۲، ص ۵۲) به اهمیت آبراه خلیج فارس و تنگه هرمز ویژگی خاصی داد. وی معتقد بود که کنترل خلیج فارس به وسیله یک دولت خارجی که دارای قدرت دریایی چشمگیری باشد می تواند موجب تسلط آن کشور بر خاور دور، هندوستان و غیره گردد،بر اساس نظریه مکیندر[2] در جهان یک جزیره بزرگ جهانی در بین قاره های آسیا، آفریقا و اروپا وجود دارد که قلب زمین (Heartland) در داخل این جزیره قرار گرفته است و دولتی که بر این سرزمین مسلط شود بر جهان فرمانروایی خواهد کرد. بر این اساس بخش های شمالی ایران بزرگ جزء قلب زمین محسوب می‌شود و در نتیجه ایران از اعتبار خاصی برخوردار می باشد (Chowd-hury&Hell Kafi,2015:58)،ایران با در اختیار داشتن تنگه هرمز از ارزش نظامی ویژه ای برخوردار است زیرا وضعیت و ویژگی های توپوگرافی و عرض و شکل این تنگه به گونه ای است که هم امکان عبور و مرور کشتی های بزرگ جنگی را به راحتی فراهم می آورد (همان، ص ۴۹۳) و هم با حاکمیت بر آن مکان مسدود نمودن آن امکان پذیر است.

بر اساس نظریه استراتژیست دیگری به نام اسپایکمن[3] که او هم مانند آلفرد ماهان قدرت دریایی را کلید استراتژی جهانی می دانست، اصطلاح ریملند (Rimland) رایج گردید. او بر خلاف نظریه مکیندر که نظریه ای مبتنی بر تسلط بر قلب خشکی های جهان است معتقد بود ریملند عبارت است از شبه جزیره ای واقع در غرب و جنوب اروپا و جنوب آسیا، که ایران را در برمی گیرد. بنا بر عقیده وی «هر کس ناحیه حاشیه ای ریملند را کنترل نماید، حاکم اوراسیا خواهد بود و چنین کسی سرنوشت جهان را رقم خواهد زد» (همان، ص ۴۲۲)تمامی این موارد باعث شد که جمهوری ایران از اهمیت ژئواستراتژیک و ژئواکونومیک برخوردارشده ودر تحولات بین المللی نقش مهمی ایفا نماید. در این راستا آذربایجان ،ترکیه،امارات،عربستانو برخی کشورهای دیگر منطقه هم اهداف خود را به عنوان یک بازیگر مهم منطقه¬ای پی¬گیری می¬کنند و هم به مثابه اسب تراوای نفوذ سر سخت¬ترین دشمنان ایران، یعنی ایالات متحده و اسرائیل عمل می¬کنند و پای اسرائیل و آمریکا را به این منطقه باز می¬کند. اهمیت ژئواستراتژیک این منطقه باعث بوجود آمدن رقابت‌هایی شد که به"بازی بزرگ" معروف است.

1. Mahan
2. Mackinder
3. Spykman

[Downloaded from priw.ir on 2026-11-17]

اذا این منطقه را به صورت گسل گاهی در مبارزات شرق و غرب، یعنی سرمایه داری و سوسیالیسم، درآورد.(بهمن، ۱۳۸۹)تحولات کنونی نظام بین الملل، براهمیت همکاری کشورهای منطقه با یکدیگر برای مقابله با تهدیدات مختلف بین‌المللی افزوده است.در چنین شرایطی، سازمانهای منطقه ای نقش مهمی می توانند ایفا نمایند. از سوی دیگر فروپاشی بلوک بندیهای گذشته این اندیشه را تقویت کرد که سازمانهای منطقه ای بلوک بندیهای قرن بیست و یکم را تشکیل می دهند. سازمان همکاری شانگهای یکی از سازمانهای منطقه ای است که رشد قابل توجهی داشته است(امیر احمدیان ،۱۳۸۴) و می‌تواند در این عرصه نقش مهمی بازی کند. باید خاطر نشان کرد ایالات متحده آمریکا به عنوان یکی از ابرقدرتهای نظام بین الملل خود را در مسائل آسیا شریک و تحولات آسیا را در منافع خود حیاتی می داند. لذادر این تحولات بی تفاوت نیست تا جایی که با حضور نظامی نقش فعالی را در آسیا بازی می کند. از این رو ایالات متحده آمریکا در ارتباط نزدیکی با سازمان همکاری شانگهای قرار خواهد گرفت وهر نوع جهت گیری در سازمان همکاری شانگهای می تواند منافع ایالات متحده آمریکا و امنیت ملی جمهوری اسلامی ایران را تحت الشعاع قرار دهد.(سجادپور-۱۳۸۵-۲۸۲)

سئوال اصلی مقاله این است که سازمان همکاری شانگهای می تواند در مقابل یکجانبه گرایی ایالات متحده آمریکا قرار گیرد؟

فرضیه تحقیق: سازمان همکاری شانگهای با توجه به ظرفیت های مختلف عملا نتوانسته در مقابل یکجانبه گرایی ایالات متحده آمریکا قرار گیرد.

پیشینه پژوهش

محمد حسن خاني(۱۳۸۵) در مقاله ای با عنوان از هلسینکي تا شانگهای : نگاهي به سازمان هاي منطقه اي در آسياي مرکزي که در فصلنامه مطالعات آسياي مرکزي و قفقاز چاپ شده به سیاستها و روند شکل گیری سازمان همکاری شانگهای پرداخته ولی به تحولات جدید و نظم نوین جهانی اشاره ننموده است.

محمدجواد قهرمانی و محمدرضا حق شناس(۱۳۹۶)مقاله ای را در فصلنامه زاهبرد سیاسی چاپ کردندبا عنوان دیپلماسی نوین هند و نگرش این کشور به سازمان همکاری شانگهای که به عضویت هند به سازمان شانگهای پرداخته و به تاثیر سازمان همکاری شانگهای بر یکجانبه گرایی ایالات متحده آمریکا بحث نشده است.

سید مجید قافله باشی (۱۳۹۸)در مقاله ای با عنوان رقابت و واگرایی در سازمان همکاری شانگهای

انجمن مطالعات جهان اسلام
Islamic World Studies Association
جمعیة دراسات العالم الاسلامی
فصلنامه علمی -پژوهشی
پژوهشهای سیاسی جهان اسلام

[Downloaded from priw.ir on 2026-11-17]

با تاکید بر اختلافات چین–روسیه و هند –پاکستان که در فصلنامه مطالعات آسیای مرکزی و قفقاز شماره ۱۰۵ به چاپ رسید بر رقابت ها در بین اعضای سازمان همکاری شانگهای اشاره می کنداما نظم نوین جهانی و تاثیر شانگهای بر یکجانبه گرایی ایالات متحده آمریکا بررسی نشده است.

شیوا علیزاده(۱۴۰۰) در مقاله ای با عنوان کارکرد اتحادیه اقتصادی اوراسیایی در پرتو نقش قدرت بزرگ در ذهنیت روسیه به نقش دیدگاه روسیه در قدرت بزرگ می پردازد اما در این مقاله به تاثیر سازمان شانگهای بر یکجانبه گرایی ایالات متحده آمریکا اشاره ای نشده است.

علیرضا نوری (۱۴۰۰)در مقاله خود تحت عنوان ماهیت تجدید نظر طلبی روسیه و چین،سیاست و منافع ایران که در فصلنامه مطالعات اوراسیای مرکزی به چاپ رسید به سیاست ایران در تجدید نظر طلبی زوسیه و چین و ظرفیتها و تعاملات این کشورها در عرصه بین المللی می پردازد اما به تاثیر سازمان شانگهای در مقابله با یکجانبه گرایی ایالات متحده آمریکا در تحولات نظام بین‌الملل و امنیت جهانی مطلبی بیان نشده است.

انجمن مطالعات جهان اسلام
Islamic World Studies Association
جمعیة دراسات العالم الاسلامی
فصلنامه علمی -پژوهشی
پژوهشهای سیاسی جهان اسلام

بحث و یافته های مستدل

خزر و سازمان همکاری شانگهای

سازمان های بین المللی در هر نظمی از ارکان اساسی به شمار می‌آیند، نظم بین‌المللی نیز از این امر مستثنی نیست. در این نظم نیز بازیگران با ایجاد این گونه نهادها تلاش دارند تا ضمن کاهش آسیب‌پذیری، منافع خود را به گونه‌ای بهتر مدیریت نمایند. سازمان همکاری شانگهای یکی از این نهادهاست که بازیگران آن به دلیل مسائل مختلف و در رأس آن جغرافیا از نقاط اشتراک مهمی در حوزه منافع و نیز آسیب‌پذیری‌ها برخوردارند. همین "اشتراک" است که باعث شده این کشورها با شکل‌دهی به سازمان همکاری شانگهای در پی مدیریت بهتر منافع و کاهش آسیب‌پذیری باشند. منطقه خزربرای ایران از جنبه های مختلف اهمیت استراتژیک دارد.از جمله:اتصال بنادر شمالي كشور با كشورهاي اروپايي، اتصال ايران به روسيه بدون واسطه كه مي تواند در شرايط بحراني مفيد باشد، اين منطقه مي‌تواند يكي از راه هاي تبادلاتي مهم در جهت غرب به شرق محسوب گردد. زيرا اروپا را از طريق گرجستان و آذربايجان به قزاقستان و تركمنستان و از آنجا به آسياي مركزي و از آنجا به خاوردور، افغانستان و هندوستان متصل می کند. بنابراين اين منطقه مي تواند به يكي از راه هاي اصلي غرب به شرق تبديل شود، اهميت منابع نفت و گاز، بازار منطقه خزر براي كشورهاي عضو سازمان همکاری شانگهای وکشورهای غربی

[Downloaded from priw.ir on 2026-11-17]

بخصوص اروپایی وهمچنین محور تاریخی-جغرافیایی از اقیانوس منجمد شمالی تا اقیانوس هند و از ولگا تا لنا که با توجه به نظر مکیندر ،هارتلند(قلب زمین) محسوب می‌شود از دیگر مواردی است که دریای خزر را به یکی از مناطق استراتژیک در جهان مبدل نموده است.(همیانی و سجادپور،۱۴۰۱: ۷۷)بی شک هرگونه فعالیت همگرایانه با کشورهای مستقل به وضعیت بهتری برای ایران می انجامد. جمهوری اسلامی ایران از مناطقی که در حوزه سازمان همکاری شانگهای قرار می‌گیرند، کمترنگران می شودچرا که شانگهای می‌تواند در کنترل و یا محدود سازی آنان نقش ایفا نماید.تبدیل کشورهای پرجمعیتی همانند چین و هندوستان به مصرف کنندگان بزرگ مواد نفتی، جستجو برای تأمین منابع انرژی جدید را می طلبد که بر اهمیت استراتژیک منطقه غرب آسیا می افزاید.جمهوری اسلامی ایران نیز در حالی که دارای منافع و علایق مشترکی با روسیه در آسیای مرکزی، قفقاز و دریای خزر است، یکی از نقاط عمده اشتراك‌نظر این دوکشور مربوط به نگرانی مشترك هم ایران و هم روسیه در زمینه افزایش نفوذ، منافع وحضور کشورهای غربی بویژه ایالات‌متحده آمریکا در منطقه است. منطقه غرب آسیا صحنه برخورد منافع تمامی قدرتهای برترجهانی ،دولتهای غربی،روسیه ،چین ،دنیای اسلام بعنوان یک کل از جمله ایران ،ترکیه افغانستان، پاکستان و حتی هند شده است.(انوری، ۱۳۸۰: ۴)

روسیه، از سوی دیگر، کشوری است دارای سلاح‌های هسته‌ای با ورود به جنگ با اوکراین عملا آغازگر هندسه نوین جهانی است که همزمانی عضویت دائم ایران در سازمان همکاری شانگهای و انعقاد قرارداد ۲۵ ساله ایران و چین بیان گر تحولات و ورود نظام بین المللی به این نظم نوین جهانی است.

اعضای سازمان همکاری شانگهای جنگ در افغانستان و عراق و سوریه را به طور عمده ناشی از خواست آمریکا برای تسلط بر منطقه غرب آسیا می‌دانند. از طرفی تصمیمات اخیر در مورد زنگزور به عنوان یک آلترناتیو مقابله با روسیه و ایران توسط ایالات متحده آمریکا می باشد.از طرفی روسیه به عنوان ابرقدرتی که دارای سلاح هسته ای و ذخایر انرژی فراوان است با شروع جنگ اوکراین وارد میدان رقابت بیشتر با آمریکا شده است.

روسیه و ایران:

منافع روسیه و ایران درحوزه دریای خزر بسیار پیچیده است، بدون تردید از يك سو این دو کشور در برابر نفوذ روزافزون آمریکا با یکدیگر همکاری داشته و سند همکاری راهبردی امضاء نمودند. در سال ۱۴۰۲ میان روسیه و ایران سند همکاري براي ۱۰ سال آینده به امضا رسیده است که طبق آن پیش بيني

[Downloaded from priw.ir on 2026-11-17]

شده است که گردش کالا افزایش و حجم آن تا ۱۰ میلیارد دلار خواهد رسید. از سوي ديگر درباره وضع حقوقي خزر اين دو کشور ديدگاه های مختلفی دارند.(گلمبراکورگان بايوا،۱۳۸۴)

در مواضع معتدلانه روسيه نسبت به ايران ،منافع اقتصادي و ژئو پليتيك نهفته است.در منطقه ژئوپليتيك خزر، ايران به عنوان بزرگترين همسايه روسيه دارای منافع مهمی می باشد که به عنوان يکی از بازيگران منطقه ای به شمار مي رود.روسيه به لحاظ همجواري با کشور ايران همواره به برقراري رابطه دوستانه با اين کشور تمايل داشته است.

اين تمايل،خصوصاً ناشي از نفوذ ايران در قفقاز جنوبي و آسياي مرکزي است .علاوه بر اين ،اتحاد با ايران ابزار مخالفت با توسعه سازمان پيمان آتلانتيك شمالي ناتو و نفوذ ايالات متحده در قفقاز جنوبي و آسياي مرکزي را در اختيار روسيه قرار مي دهد بنابراين از منظر استراتژيك ،حفظ رابطه دوستانه با ايران حائز اهميت بسياري براي روسيه است.همکاري نظامي و اقتصادي تنگاتنگي ميان اين دو کشور وجود دارد روسيه تمايل دارد ايران را به عنوان همکار مهم استراتژيك و اقتصادي خود بداند.(مرکز تحقيقات استراتژيک،۱۳۸۴) بدين ترتيب روسيه منافع خود را تنوع مي بخشد و با دولت هاي ديگر همکاري مي کند و سيستم خويشتنداري و وزنه مقاومت را در رابطه با ديگر دولت ها نشان مي دهد. براي روسيه احداث و بهره برداري لوله هاي نفتي نه فقط از نظر اقتصادي مهم است بلکه مسئله اي سياسي است که امکان مي‌دهد به طور مؤثر وضع منطقه را کنترل کند. (گلمبراکورگان بايوا،۱۳۸۴)

ايران و روسيه با در نظر گرفتن جغرافيايی گسترده و استراتژيک و نيز شمار جمعيتشان می‌بايست دو نيروی عمده همگرا در منطقه بوده باشند. اما در واقعيت اين دو کشورتنها نفوذی حاشيه‌ای در منطقه داشته‌اند و به نظر می‌رسد که اغلب درکنار نيروهای ناهمگرا موضعگيری کرده اند. کشمکش ايران با آمريکا و رقابت روسيه با آمريکا موانع عمده در راه رسيدن دو کشور مذکور به ايفای نقشی موثرتر و فعال‌تر در امور مختلف منطقه‌ای می‌باشد. برای مثال، ايران و روسيه تنها به صورت جنبی در پادرميانی ميان تخاصمات و کشمکش‌های منطقه‌ای از جمله کشمکش آذربايجان و ارمنستان ايفای نقش کرده‌اند و اين در حالی است که خود نيز دارای مشکلات و منازعاتی حل ناشده با بعضی از ديگر کشورها و يا گروه‌های قومی در سرزمينشان و يا در منطقه می باشند. همچنين موضع سرد روسيه در قبال جنگ ۱۲ روزه آمريکا و اسرائيل عليه جمهوری اسلامی ايران ، آن هم در حالی که طی سال‌های اخير مسکو و تهران به همکاری راهبردی نزديک شده‌اند همکاری بين دو کشور را در بلند مدت با مشکلاتی مواجه می کند. ولاديمير پوتين و ساير مقامات کرملين تنها به چند بيانيه رسمی محکوميت حملات اسرائيل بسنده

[Downloaded from priw.ir on 2026-11-17]

نمودند و از هرگونه حمایت عملی خودداری کردند و در بحرانی ترین شرایط با ایران همکاری نکردند. انتظار می رفت ولادیمیر پوتین و مقامات کرملین موضعی جدی تری گرفته و لحن تهدیدآمیزتری در پیش بگیرند و حداقل با ارائه کمک‌های نظامی یا ارسال تسلیحات پیشرفته، به‌طورعملی با ایران همکاری نمایند. اما برخلاف این انتظارات، روسیه مسیر محافظه کارانه ای انتخاب کرد و تلاش نمود خود را در جایگاه میانجی، ناصح و حتی صلح طلب معرفی نماید.

هر چند روسیه بلافاصله پس از آغاز حملات اسرائیل، با انتشار بیانیه‌ای رسمی بر روی وبسایت کرملین، این اقدامات را محکوم و نسبت به تلفات انسانی گسترده ابراز تأسف کرد و این حملات را نقض حقوق بین الملل دانست.ولادیمیر پوتین نیز در تماسی مستقیم با دونالد ترامپ، مخالفت خود را با عملیات اسرائیل اعلام کرد و نسبت به پیامدهای این ماجرا هشدار داد. سرگئی ریابکوف، معاون وزیر امور خارجه روسیه، هشدار داد که ورود مستقیم آمریکا به این مناقشه می‌تواند کل ثبات خاورمیانه را در معرض تهدید قرار دهد. ماریا زاخاروا، سخنگوی وزارت خارجه روسیه نیز، در مصاحبه با مجله تایم ضمن محکوم کردن حمله به تأسیسات هسته‌ای ایران، از سکوت جامعه بین‌المللی و مدعیان دفاع از محیط‌زیست انتقاد نمود.(خبرگزاری اینترفکس)

روابط ایران و چین:

نقش بازيگر بزرگ ديگر يعني چين به نظر تاريك مي نمايد. از يك سو منافع روزافزون اين كشور و حضورش در منطقه آسياي مركزي روشن است. ولي همزمان بايد تأكيد كرد كه حضورش تاكنون چندان روشن و مشخص نبوده است. يكي از مهمترين علايق چين درآسياي مركزي، دسترس به منابع انرژي و از طريق آن به درياي خرز بوده است. براي چين و صنايع قدرتمند آن بازار هاي اين كشورها نيزجاذبه بسيار داشته است.تأمين انرژي يكي از مهمترين اهداف سياست خارجي چين را تشكيل مي‌دهد. (كولايي،۱۳۸۵، ۳۶)

دولت چین که با آسیای میانه نیز مجاورت داشته و دیگر به عنوان قدرتی بلامنازعه در جهان تبدیل شده است،نیاز روزافزون خود به انرژی نفت و گاز را تأئیدمی نماید. چینی‌ها به دلایل مختلفی در منطقه حضور دارند. یك وجه آن ناشی از نگرانی‌های داخلی و حضور مسلمانان در سین کیانگ می باشد.نکته دوم اینکه چین به منطقه خزر به عنوان «منبع انرژی» و «بازار کار» می نگرد. منطقه خزر بازار بسیار خوبی برای کالاهای ارزان قیمت چینی است و پکن نمیخواهد از این بازار محروم باشد.توسعه و سرمایه گذاري

[Downloaded from priw.ir on 2026-11-17]

سازمان همکاري شانگها ي در سال ۲۰۰۲ ، نشان داد که شرکت هاي چيني در توسعة حوز ه هاي خزر بسيار علاقمند می باشند. (انوری،۱۳۸۷،۶۵)

اکنون استفاده از امکانات دریای خزر، آسیای مرکزی و قفقاز میتواند بعنوان مکمل و یا بدیل هایی برای مجاری سنتی ارتباط ایران در خلیج فارس و از طریق ترکیه مد نظر باشد. این استراتژی با اشتیاق کشورهایی مانند چین برای استفاده از راه های جدید برای تامین انرژی و دسترسی به بازارها جدید برای کالاهای چینی همزمان است. چین سالهاست که نگران تک مسیر بودن ورود نفت خام و گاز مایع از طریق اقیانوس هند است که در تنگه مالاکا نظارت و دخالت احتمالی نیروهای آمریکایی مستقر در منطقه را بهمراه دارد. استفاده از خطوط لوله جدید از روسیه و قزاقستان به چین و در ماورای کوه های هیمالیا و تین شن که دور از دسترس نیروها و نظارت آمریکاست، امنیت انرژی چین را بهتر می سازد. چینی ها امیدوارند که خط لوله ای نیز از ایران و یا دریای خزر از طریق خشکی به بخش های غربی چین برسد. بازار مصرف در کشورهای افغانستان، آسیای مرکزی و ایران نیز آنقدر جذاب است که هزینه ایجاد راه های جدید از سینکیانگ به سمت قرقیزستان، قزاقستان، تاجیکستان، افغانسان و پاکستان به سمت غرب را اقتصادی می‌سازد.(واعظی، ۱۳۸۵، ۲۲)

در مجموع چين به طور رسمي تأكيد مي كند كه قصد نشان دادن نفوذ و يا پي گيري مقاصد بلندپروازانه خود را در منطقه ندارد. ولي بدون ترديد خزر براي چين يكي از عناصر اصلي امنيت و يا پشتيباني از امنيت است. مسئله امنيت در چين از مسائل بسيار مهم است و امروز چين بدان توجه خاصي دارد و بدين سبب مسئله تحكيم همكاريها در چارچوب سازمان همكاريهاي شانگهای كه چند كشور ساحلي خزر نيز عضو آن شده اند، بسيار مهم است. در رابطه با ايران سياست نزديك كردن موضع را پيش گرفته است. در همين جهت برنامه همكاري هاي انرژي را براي مدت ۲۵ سال به امضا رسانده است و اين عامل روابط دو كشور را وارد مرحله جديدي مي كند. (گلمبراکورگان بایوا،۱۳۸۴)

بر اين مبنا مي‌توان گفت كه در سطح تحليل منطقه‌اي،نگاه چين به سازمان شانگهای اولاً به عنوان ابزاري در جهت ثبات‌سازي درمحيط امنيتي اين كشور می باشد وثانياً به مثابه نهادي براي مقابله با تهديداتي كه در قبال انجام سرزميني آن وجود دارد. همچنين درسطح تحليل كلان مي‌توان گفت كه چين با بازتعريف نهادمند قدرت خود به نفوذ ازطرق مقابله با نفوذ آمريكا و به دست آوردن انرژی و فراهم كردن بازار فروش محصولات خود،برنامه راهبردی را دنبال می كند.در واقع چيني ها بروشني به اين واقعيت رسيده اند كه آينده و تداوم رشد اقتصادي آنها، هم به لحاظ مصرف وهم تأمين انرژي، بطور روز افزوني

[Downloaded from priw.ir on 2026-11-17]

به خاورمیانه و منطقة خلیج فارس گره خورده و بر این اساس خواستار تقویت حضور و سرمایه گذاري در صنعت انرژي در این منطقه هستند.(انوری،۶۳،۱۳۸۷)تاجایی که به گزارش خبرگزاري فارس به نقل از آسیا پالس، وزیر اقتصاد چین تاکید کرد حجم مبادلات تجاري چین با کشورهاي عضو سازمان همکاري شانگهای در ۱۰سال اخیر ۷ برابر شده است.چین در رده دوم مهمترین شرکاي اقتصادي تاجیکستان و قرقیزستان قرار دارد. چین همچنین شریك اصلي تجاري قزاقستان و روسیه محسوب مي شود. (خبرگزاری فارس-۱۳۹۰/۳/۲۵)

از طرفی از دیدگاه چین نوعی نگرانی وجود دارد که آمریکا از جنگ علیه تروریسم برای ورود و حضور در آسیای مرکزی استفاده کرده و فضای راهبردی چین در آنجا را محدود کرده است.اما سازمان همکاری شانگهای نباید مشکلی در روابط دو جانبه چین-آمریکا باشد.هر دو کشور این فرصت را دارند که استنباط یکدیگر را نسبت به هم تغییر دهند.در حقیقت چین و آمریکا از لحاظ همکاری منطقه ای در آسیای مرکزی منافع مشترکی دارند.آنها می توانند در جبهه هاب مختلف نظیر مقابله با تروریسم،انرژی و توسعه اقتصادی، همکاری نمایندو سازمان همکاری شانگهای این توان را دارد که مبنایی برای همکاری آنها باشد.(شائو-۱۳۸۶-۱۳۸۸)

سازمان شانگهای و امنیت جمهوری اسلامی ایران

جمهوری اسلامی ایران با عضویت در سازمان همکاری شانگهای ایران در پی آن است تا با استفاده از این سازمان ضمن کاهش آسیب‌پذیری، منافع خود را به گونه‌ای مطلوبتر مدیریت کند. بدیهی است که در این مسیر، شناخت توانایی‌های سازمان و منطبق نمودن نیازها و خواسته‌ها با اهداف و مأموریت‌های آن از اهمیت بالایی برخوردار است. یکي از ویژگي‌هاي اصلي سازمان همکاري شانگهای، عدم توازن آشکار در نقش و جایگاه در میان اعضاي آن است.به عبارت دیگر شانگهای سازماني است که در یك سوي آن کشورهاي تازه متولد شدة آسیاي مرکزي قرار دارند که در سطح منطقه‌اي بازیگران مهمي محسوب نمي‌شوند و در سوي دیگر آن قدرت‌هاي بزرگي چون چین و روسیه می باشند. از این زاویه است که باید در شناخت این سازمان و نیز گمانه‌زني پیرامون آیندة آن عمدتاً به تمایلات دو بازیگر اصلي درون آن پرداخت(ملانک، ۱۳۸۳)،در همین حال باید اشاره نمود در حالي که کشورهاي مصرف کنندة انرژي بر متنوع ساختن منابع ورودي انرژي خود تأکید مي کنند،جمهوري اسلامي ایران را باید تولیدکنندهاي دانست که داراي منابع متنوعي در قلمرو خود مي باشد؛ زیرا ایران در عین آنکه کشوري خاورمیانه اي

[Downloaded from priw.ir on 2026-11-17]

و توليد كننده نفت در خليج فارس است ، به حوزه انرژي منطقه اورآسيا نيز متعلق مي باشد؛ اين بدان معناست كه ايران داراي ظرفيت هاي عظيم و متنوعي براي ايفاي نقش راهبردي در بازار تعاملات انرژي در منطقه درياي خزر وآسياي مركزي است و تنوع در عرضه از سوي ايران و تنوع تقاضا از سوي چين و هند، خود ازجمله نقاط تقويت همكاري هاي انرژي در داخل سازمان می‌تواند قرارگيرد.(انوری،۱۳۸۷، ۶۴)

اصول و اهداف موسسات پيمان شانگهای هيچ تناقضي با اصول پذيرفته شده در عرصه سياست خارجي ونيز رويكردهاي استراتژيك جمهوري اسلامي ايران ندارد و صرف نظر از ديدگاه سياسي چين، ايران و روسيه در نوار پوياي رشد اقتصادي قابل توجه حر كت مي كنند با در نظر گرفتن اين جايگاه اين نهاد منطقه اي انتظار مي‌رود با اقبال خوبي درآينده روبرو شود.و عضويت ايران در اين نهاد به تسريع در دستيابي به اهداف سياسي و اقتصادي اش كمك اساسي خواهد كرد مشاركت كشورهايي همانند ايران درپيمان هاي منطقه اي منجر به ايجاد تعادل در محيط و ثبات بيشتري خواهد شد. خزر در سياست خارجي روسيه از اولويت هاي اصلي می‌باشد. منافع سنتي روسيه در خزر از طريق تحكيم موضع خود با افزايش همكاريها در زمينه هاي گوناگون صورت مي گيرد. بهره برداري از ثروت زيرزميني در بخش روسي و يا بخش هاي ديگر درياي خزر براي روسيه به منظور تامين امنيت انرژي اهميت بسياري دارد. (گلمبراكورگان بايوا، ۱۳۸۴)

درواقع روسيه اهداف درازمدتی درخصوص افزايش حضور نظامی اش در منطقه دارد و در اين ميان با ابتكار روسيه، سازمان پيمان امنيت مشاركتی و سازمان شانگهای پروتكل مشاركت امنيتي را امضاء كردند كه مي‌تواند اساس ايجاد يك بلوك نظامی ـ سياسی اورآسيايی مشابه ناتو،در قلمروی به گستردگي از بلاروس تا چين باشدكه روسيه مدتهاست به دنبال ايجاد آن است تشكيل سازمان همكاری‌های شانگهای يكی از نتايج استراتژی جديد روسيه است.از طرفيحضور نظامی روسيه در منطقه به نفع جمهوری اسلامی ايران است در حالی كه ايران و روسيه به عنوان رقبای يكديگر در عرصه انرژی محسوب می شوند اما در منطقه آسيای ميانه و قفقاز سياست های مشابه ای را دنبال می كنند و آن كاهش حضور قدرت های فرا منطقه ای بويژه ايالات متحده است. زيرا اين حضور امنيت منطقه را به خطر می اندازد و منجر به بروز مناقاشات منطقه ای خواهد شد كه سطح اعتماد ميان كشور های منطقه را كاهش خواهد داد.(واعظی ۱۳۸۵، ۲۲)

حضور نيروهای خارجی بخصوص تعداد زياد و تجهيزات پيچيده نظامی و ارتباطی آمريكائيان در خليج فارس و همه كشوهای عربی همسايه ايران و آذربايجان، اقدام آمريكا برای ايجاد يک بلوک جديد

فصلنامه علمی -پژوهشی
پژوهشهای سیاسی جهان اسلام

[Downloaded from priw.ir on 2026-11-17]

متشکل از اعراب و اسرائیل در برابر خطر نفوذ ایران در خاورمیانه، تشدید اختلافات مابین شیعیان و اهل سنت وازدیاد فشار به کشورهای تولیدکننده نفت برای افزایش تولید،همه و همه ایران را هدف گرفته اند که حملات اسرائیل و آمریکا در خردادماه۱۴۰۴ نتیجه آن ها می باشد که در عمل سازمان همکاری شانگهای نتوانست به ایران در این موارد کمکی بنماید. بنظر می رسد ایران برای ارتقای سطح امنیت ملی خود علاوه بر عضویت در سازمان شانگهای باید به فکر استفاده از بازیگران دیگر و مکانیزم های دیگر نیز باشد.

کارشناسان انرژی بر این عقیده اند که علت اصلی تمایل غرب و علی الخصوص آمریکا به نفوذ در کشورهای حوزه خلیج فارس، کمبودمنابع نفت و گاز جهان و جستجو برای یافتن منابع انرژی جدید است . بسیاری از کشورهای قدرتمند برای تداوم نظام خود بدنبال این منابع محدود انرژی می باشند . لذا کشورهای غربی و آمریکا با بهانه های مختلف ومضحکی که در بین آنها حفظ استقرار و امنیت نیز وجود دارد ،بدنبال جایگیری دراین منطقه می باشند.کشورهای ذینفع منطقه برای ممانعت از این امر باید بسرعت وارد عمل گردیده و تدابیر بازدارنده لازمه در این خصوص اتخاذ نمایند.دو کشور قدرتمند سازمان (روسیه و چین) نفس حضور و نفوذ آمریکا را تهديدي استراتژيك براي خود محسوب میکنند و معتقدند این امر باعث محدود شدن فضاي استراتژيك وحوزه نفوذ آنها میشود.

سازمان همكاري شانگهای اگرچه در ابتدا با هدف حل وفصل اختلافات مرزي بين چين و چهارهمسايه آن در مجموعه كشورهاي مشترک المنافع ايجاد شد، اما اين سازمان در جهت تبديل شدن به يک اتحاد منطقه اي با اهداف نظامي و امنيتي پيش مي رود. با فروپاشي اتحاد جماهيرشوروي، كشورهاي آسياي مركزي با مشكلات عديده اي درتمام زمينه ها ازجمله مسائل امنيتي روبه رو گرديدند كه اين مشكلات تاثير بسياري بر دو كشورروسيه و چين مي گذاشت. آسياي مركزي بنابه دلايل مختلف سياسي، اقتصادي و امنيتي، در محاسبات استراتژيک چين و روسيه جايگاه خاصي دارد. سازمان همکاری شانگهای برای همگرایی امنیتی سازو کارهای خاصی دارد که مشارکت کشورهای عضو را می طلبد زیرا برقراری امنیت و ثبات در منطقه ،دغدغه همه کشورهای منطقه می باشد(رئیسی نژاد و برنجی،۱۴۰۱: ۱۱۵)لذا این سازمان به دنبال محدود کردن نقش آمریکا درمنطقه آسياي مركزي با استفاده از كشورهاي منطقه و درخواست از اين كشورها براي برچيدن پايگاه هاي نظامي واشينگتن می باشد که با نظر مثبت همه اعضاء روبرو شد و این روند می تواند در کاهش مداخلات خارجی در منطقه منجر شود.در همین چارچوب رویکرد جمهوری اسلامی ایران برای حل این وضعیت: "اصلاح بخش مهمی از این وضعیت

[Downloaded from priw.ir on 2026-11-17]

و دستیابی به امنیت، رشد و شکوفایی اقتصادی و رفاه که سه خواسته ی اساسی ملت های منطقه می باشد و این هدف تنها در چارچوب همکاری های منطقه ای منسجم و هدفمند امکان پذیر است.

علاوه بر اینکه بسط و توسعه ی مناسبات و همکاری ها در چارچوب سازمان های منطقه ای از یک سو مناسب ترین راهکار برای به اشتراک گذاردن موضوعات منطقه ای و تلاش برای بهبود وضعیت و از دیگر سو مطرح ساختن خواسته ها و تمایلات منطقه ای در سطح جهانی می باشد.جمهوری اسلامی با این رویکرد که همکاری منطقه ای راه برون رفت از چالش با قدرت های فرامنطقه ای و ایجاد رشد و توسعه بر اساس ویژگی های خاص و بومی منطقه می باشد، در جهت تقویت و ارتقاء سازمان همکاری شانگهای تلاش می کند چرا که تنها سازمانی که توانایی مقابله با ناتو را دارد این سازمان می باشد.(امیر احمدیان و حسینی، ۱۳۹۰: ۱۳۰)

سازمان شانگهای و یکجانبه گرایی آمریکا

قدرت های بزرگ و نوع رویکرد و مدیریت آنها از مهمترین عوامل تاثیرگذار در نظم بین المللی می باشند.روابط دو جانبه قدرت های بزرگ تاثیر زیادی در این نظم دارد.این قدرت ها باید ابتدا تحولات و رویدادهای موجود در مناسبات خود را کنترل کنند تا بتوانند این نظم را بوجود آورند. (فاطمی نژاد و اسلامی،۱۴۰۱: ۲۱۴) سازمان همکاری شانگهای در شرائط فعلی به روند استقلال، دولت سازی، ثبات و امنیت منطقه ای و توازن بین چین و روسیه درمنطقه یاری می کند.لذا از آنجائی که سازمان همکاری شانگهای بزرگترین قدرتهای همجوار با «پیوستگی سرزمینی» به کشورهای آسیای مرکزی را تحت پوشش قرار می دهد، نسبت به سایر نهادهای مهم موجود، یعنی کشورهای آسیای مرکزی که صرفاً یکی از دو قدرت بزرگ منطقه را پوشش می دهد و برنامه مشارکت برای صلح ناتو که خارج از قدرتهای موجود منطقه ای نیروی سومی را به معادلات امنیتی منطقه وارد می کند و دامنه چالشها را توسعه می بخشد، با شرائط کشورهای منطقه آسیای مرکزی برای تعدیل نفوذ همه جانبه روسیه و یا احتمال نفوذ تهاجمی چین انطباق دارد. (همان،ص۲۶۶).

با در نظرگرفتن سایر عوامل مانند قدرت نظامی، ماشین سیاست خارجی کارآمد، حمایت عمومی از سیاست خارجی قدرتمند و منافع مادی درخارج، حضور کشورهای اقتصادی مهمی مانند چین،روسیه،هند سازمان همکاری شانگهای می تواند سازمان ناتو را به چالش بکشاند. لذا تاکید اصلی کشورهای مطرح در این منطقه به ایجاد محیطی برای تمرکز بیشتر بر کسب رشد اقتصادی (داخلی)،

انجمن مطالعات جهان اسلام
Islamic World Studies Association
جمعیة دراسات العالم الاسلامی
فصلنامه علمی -پژوهشی
پژوهشهای سیاسی جهان اسلام

[Downloaded from priw.ir on 2026-11-17]

امنیت (داخلی و همچنین منطقه ای) و توسعه تبادلات اقتصادی (چندجانبه اعم از منطقه ای و فرامنطقه ای) است. بنابراین آینده منطقه به طورقابل توجهی به علت منازعات بالقوه و بالفعلی ناآرام می باشد. (همان)روسیه با آغاز جنگ با اوکراین به طور عملی با نفوذ ناتو و آمریکا در منطقه مخالفت نمود.

از طرفی در گزارش استراتژی انرژی آمریکا آورده شده باتوجه به اینکه تا ۲۰ سال آینده نیاز این کشور به نفت و گاز با رشدی معادل ۳۳٪ تا ۵۰٪ مواجه خواهد بود. لذا آمریکا باید نظارت و کنترل توازن انرژی جهان را دردست بگیرد. به عبارت دیگر بر مناطق مهم نفت خیز جهان شامل منطقه دریای خزر و کشورهای آسیای مرکزی، عراق، ایران، لیبی، گینه، سودان، اندونزی و ... نظارت و کنترل داشته باشد. کنترل بر منطقه کشورهای عراق،عربستان، قطر، امارات و در آغاز سال ۲۰۲۶ ربودن رئیس جمهور ونزوئلا که حاضر به همکاری با ایالات متحده آمریکا در زمینه نفت نبود و حملات به جمهوری اسلامی ایران به بهانه مسائل هسته از جمله اقدامات ترامپ در این زمینه می‌باشد تا بتواند بر نفت دنیا احاطه پیدا کند. لذا آمریکا این منطقه را پس از خاورمیانه بعنوان مهمترین منطقه تامین انرژی جهان که باید بر آن نظارت و کنترل داشته باشد محسوب نموده و بارها به این نکته نیز اشاره نموده است.

از سوی دیگر آمریکا با کنترل این منطقه ادامه سیاست مهار روسیه، تسلط بر کشورهای آسیای مرکزی، مبارزه با تروریسم و تمایلات ضدآمریکایی را دنبال می نماید. بطور اصلی هدف آمریکا ایجاد شرایطی در این منطقه است که نقش تصمیم گیر و بانفوذ واشنگتن از سوی هیچ کشوری مورد تضعیف و تهدید قرار نگرفته و جایگزینی نیز نداشته باشد.

آمریکا بمنظور تحقق وظایف استراتژیک منطقه ای خود سیاست پراگماتیسم و توسعه طلبانه سرسختانه‌ای را در زمینه های سیاسی، اقتصادی، دیپلماسی و نظامی برای وادارساختن کشورهای منطقه در پذیرش بدون قید و شرط نیازهای استراتژیک آمریکا اعمال می نماید. این سیاست ها و اقدامات عبارتند از:

۱- تقویت همکاری با کشورهای منطقه در زمینه های سیاسی، نظامی و فنی به منظور تشکیل خط دفاعی در سرزمین اورآسیا (از بالکان- قفقاز تا آسیای مرکزی) ؛

۲- بهره گیری از توان مالی و تکنولوژی پیشرفته در زمینه اکتشاف - استخراج نفت و گاز به منظور ورود تمام عیار سرمایه گذاران نفتی به منطقه

۳- ایجادبخش های مدیریتی متخصص ونیروهای نگهداری کننده کانالهای نفتی وگازی در کشورهای منطقه بمنظور نظارت، کنترل و تضمین صادرات با ثبات نفت و گاز به بازارهای غربی ؛

[Downloaded from priw.ir on 2026-11-17]

۴- اجرای پروژه های مختلف نفتی و گازی و انتقال آن به بازارهای غربی با محور قراردادن کشورهای ترکیه و آذربایجان به منظور دور زدن روسیه و ایران و پروژه هایی که مسیر آن از این دو کشور می گذرد. (همان).

کارشناسان مرکز توسعه استراتژیک روسیه معتقدند آمریکا با اجرای استراتژی منطقه دریای خزر خود در آینده موجب خواهد شد که کشورهای بزرگ طرح قلمرو تحت نفوذ خود در جنوب اروپا را مجدداً مورد بازنگری قرار دهند. در این میان جنوب قفقاز و کشورهای آسیای مرکزی دارای اهمیت استراتژیک جهانی می باشند. ایفای نقش هدایت کننده آمریکا در این دو منطقه تنها به دلیل تضعیف روسیه از بعد اقتصادی و نظامی صورت نمی‌گیرد، بلکه درصدد کنترل موثر بر تمام سرزمین اورآسیا است. نتیجه نهایی رقابت روسیه و آمریکا در این منطقه می‌تواند نقطه عطف پایان پروسه ایجاد نظم تک‌قطبی توسط آمریکا در جهان محسوب شود.(همان) تحرکات اخیر آمریکا در منطقه، و حمایت های مالی و نظامی از اوکراین نشان می دهد واشنگتن برای بسط نفوذ سیاسی و اقتصادی خود در منطقه آسیای مرکزی مصمم است. استقرار در این منطقه برای آمریکا به معنای تسلط ژئوپلتیکی است. از سوی دیگر آنچه حساسیت روسیه به افزایش نفوذ آمریکا در آسیای مرکزی و اوکراین را برانگیخته است، اهمیت منابع انرژی این منطقه در آینده است.اداره اطلاعات انرژی آمریکاکاهش شدید ذخایر نفتی جهان را پیش بینی کرد اما با وجود زمینه¬های رقابت و مناقشه یاد شده در آسیای مرکزی، آمریکا و ناتو از یک طرف، روسیه و چین و در واقع سازمان همکاری شانگهای از سوی دیگر دارای نگرانی های مشترکی نیز هستند که می¬تواند زمینه مصالحه و همکاری این دو جبهه را فراهم کند. محور این مصالحه وجود تهدید مشترکی به نام تروریسم، مواد مخدر و جنایت¬های سازمان یافته است، که برای دو طرف تهدیدی غیر قابل تحمل محسوب می گردد. به عقیده بسیاری از کارشناسان نگرانی کشورهای عضو شانگهای از تشدید اختلافات مرزی و تحرکات نظامی یکدیگر تا حدودی با موافقتنامه های دو جانبه و چندجانبه مرتفع شده است و اینک نگرانی اصلی اعضاء، حضور ایالات متحده آمریکا در منطقه و گسترش تروریسم می باشد.همان طور که در نظریه‌ای نظم نوین جهانی مطرح شده است هیچ یک از قدرت های بزرگ دیگر نمی توانند به عنوان هژمون در نظام بین الملل باشند و به دنبال بقا در حوزه نفوذ خود و در راس نظم سلسله مراتبی باقی بمانند.(علیزاده، ۱۴۰۰: ۲۶۶) ایالات متحده آمریکا با توجه به نظریه همگرایی و با توجه به راهبر امنیت ملی آمریکا که تغییر رویکرد تدافعی به تهاجمی را از سال۱۹۹۱ و پس از فروپاشی شوروی دنبال می کند به دنبال نفوذ خود و توسعه حضور خود در منطقه و بویژه کشورهای نفت خیز می باشد و از اتحاد های

انجمن مطالعات جهان اسلام
Islamic World Studies Association
جمعیة دراسات العالم الاسلامی
فصلنامه علمی -پژوهشی
پژوهشهای سیاسی جهان اسلام

[Downloaded from priw.ir on 2026-11-17]

امنیتی بین کشورهای منطقه جلوگیری می کند.(سلیمان پور و آخشی،۱۳۹۴: ۱۲۹)اروپا در کنار ایالات متحده آمریکا به دلایل متعددی با توسعه جایگاه سازمان شانگهای مخالف هستند(مختاری،اشغال افغانستان،حمله به عراق ،حمله نظامی به جمهوری اسلامی توسط آمریکا و اسرائیل به بهانه مسائل هسته ای ازجمله مواردی است که اهداف آمریکا برای جلوگیری از همگرایی و اتحاد و توسعه سازمان شانگهای را نشان می دهد.از نکات بسیار مهم درباره ایفاي نقش این سازمان در بعد اجرايي تعهد در قبال پیمان ها، اسناد و معیارهاي مربوط به ضرورت حمایت و ارتقاي حقوق بشر در جهان مي باشد. همچنین باید همکاري و تبادل اطلاعات و تجارب میان کشورهاي این سازمان در زمینه اجراي پیمان بین المللي حقوق بشر افزایش یابد.

[Downloaded from priw.ir on 2026-11-17]

نتیجه گیری:

اصول و اهداف موسسات پیمان شانگهای هیچ تناقضي با اصول پذیرفته شده در عرصه سیاست خارجي ونیز رویکردهاي استراتژیك جمهوري اسلامي ایران ندارد و صرف نظر از دیدگاه سیاسي چین،ایران و روسیه در نوار پویاي رشد اقتصادي قابل توجه حر کت مي کنند با در نظر گرفتن این جایگاه و عضویت ایران در این سازمان به تسریع در دستیابي به اهداف سیاسي و اقتصادي اش کمك اساسي نماید.

رویکرد اعضای سازمان همکاري شانگهای از شرایط کاملا متفاوتي در عرصه هاي سیاسي، اقتصادي، منطقه اي و بین المللي برخوردار مي باشند.آنچه در جنگ ۱۲ روزه آمریکا و اسرائیل علیه جمهوری اسلامی ایران انجام شد نشان از عدم توانایی این سازمان در مقابله با ناتو می باشد.لذا با توجه به عضویت چین و روسیه و هند در سازمان همکاري شانگهای، این سازمان ظرفیت بسیار وسیعي براي توسعة اهداف خود و مخالفت با یکجانبه گرایي حاکم بر نظام بین المللي دارد، از این رو سازمان بطور بالقوه می تواند نقش مهمی در این زمینه ایفا نماید و در حفظ امینت کشورهای عضو تاثیر داشته باشد. سازمان همکاری شانگهای باید در زمینه ثبیت بیشتر همگرایی بین اعضاء راهبردهای خود را بازتعریف نماید تا بتواند در مواقع حساس در مقابل ناتو از کشورهای عضو دفاع کند

از طرفی ایران باید روي امنیت و منافع خود در حوزه سازمان شانگهای دیدگاه حساس و ویژه اي داشته باشد

باید تحرکات کشورهاي غربي و به خصوص اسرائیل و آمریکا در این مناطق با دقت بیشتري مورد توجه و عنایت قرار گیرد و براي تامین منافع ایران در این مناطق اقدامات سیاسي، اقتصادي، امنیتي و نظامي خاص در نظر گرفته شود.این در حالي است که این منطقه را نه به عنوان محل برخورد و یا رویارویي منافع بازیگران بزرگ و منطقه نفوذ ایشان، بلکه باید به عنوان یك منطقه استراتژیک داراي ظرفیت بالاي همکاري تلقي کرد. ظرفیت همکاري در منطقه قبل از هر چیز مربوط به هماهنگي تلاش کشورها اعم از بازیگران ژئوپلتیك و کشورهاي منطقه است.ضمن اینکه زمینه‌های بالقوه اقتصادی وجود دارد که می‌تواند برای همه کشورهای منطقه فرصت فراهم کند. با تکیه بر این دو مؤلفه می‌توان این سازمان را به عنوان ابزاری ثبات‌زا در محیط امنیتی در نظر گرفت و از آن در جهت ایجاد ثبات در محیط امنیتی جمهوری اسلامی ایران دانست. ایالات متحده آمریکا به دلایل متعددی با توسعه جایگاه سازمان شانگهای مخالف هستند(مختاری،اشغال افغانستان،حمله به عراق ،حمله نظامی به جمهوری اسلامی توسط آمریکا و اسرائیل به بهانه مسائل هسته ای ازجمله مواردی است که اهداف آمریکا برای جلوگیری از همگرایی و

انجمن مطالعات جهان اسلام
Islamic World Studies Association
جمعیة دراسات العالم الاسلامی
فصلنامه علمی -پژوهشی
پژوهشهای سیاسی جهان اسلام

[Downloaded from priw.ir on 2026-11-17]

اتحاد و توسعه سازمان شانگهای را نشان می دهد.از نکات بسیار مهم درباره ایفای نقش این سازمان در بعد اجرایی تعهد در قبال پیمان ها، اسناد و معیارهاي مربوط به ضرورت حمایت و ارتقاي حقوق بشر در جهان می‌باشد. همچنین باید همکاري و تبادل اطلاعات و تجارب میان کشورهای این سازمان در زمینه اجرای پیمان بین المللی حقوق بشر افزایش یابد.

[Downloaded from priw.ir on 2026-11-17]

منابع:

-امیر احمدیان،بهرام(۱۳۸۴)؛ «ماه نامه – همشهري ديپلماتيك» ؛ – شماره ۸۳

-امیراحمدیان.بهرام،حسینی.میرعبداله(۱۳۹۰)مطالعه جایگاه ژئواکونومیک سازمان شانگهای درجهان،فصلنامه ژئوپلتیک، سال هفتم،شماره سوم،پاییز،صص۱۰۱-۱۳۵

-انوری حمیدرضا ، مرتضی رحمانی موحد(۱۳۸۷)، سازمان همکاري شانگهای؛ چشم اندازي به سوي جهان چند قطبي، تهران ،وزارت امور خارجه، موسسه چاپ و انتشارات،۶۴

-انوری حمیدرضا،(۱۳۸۰)،نگاهی به شکل گیری سازمان همکاری شانگهای،فصلنامه مطالعات آسیای مرکزی و قفقاز،تهران ،وزارت امور خارجه،تابستان

-بهمن شعیب(،۱۳۸۹)جمهوری اسلامی ایران و آسیای مرکزی،ظرفیتهای همکاری و همگرایی منطقه ای، فصلنامه مطالعات آسیای مرکزی و قفقاز،تهران ،وزارت امور خارجه،شماره ۷۱،تهران

-سجادپور سیدکاظم،(۱۳۸۵)،سیاست خارجی آمریکا و سازمان همکاری شانگهای :ارزیابی گفتمان و پیامدها،فصلنامه سیاست خارجی ،سال بیستم ،تابستان و پاییز،تهران، ،۲۸۲

-سرگی کولچین،(۱۳۸۵) "روسیه ایجاد باشگاه انرژی در سازمان همکاری‌های شانگهای را پیشنهاد می‌کند" خبرگزاری نووستی، مسکو، ۳۰ خرداد

-شائو یوکون،(۱۳۸۶) ترجمه شهبازی بدرالزمان،سازمان همکاری شانگهای و تحول در روابط چین وآمریکا، ،دفتر مطالعات سیاسی و بین المللی وزارت امور خارجه، تهران،

-شوری محمود،(۱۳۸۳)،ساختارها و ترتیبات امنیتی در جمهوری‌های شوروی سابق، کتاب کشورهای مستقل مشترک‌المنافع، ویژه مسایل امنیتی، مؤسسه بین‌المللی ابرار معاصر تهران، فروردین، ص ۲۸۷- ۲۸۶.

-رئیسی‌نژادآرش،برنجی نسیم(۱۴۰۱)مدل منطقه گرایی سازمان همکاری شانگهای،مطالعات اوراسیای مرکزی،دوره۱۵، شماره۱، بهار و تابستان،صص۱۲۶-۱۰۱

-قاسمی مصطفی(۱۳۸۶)،،بررسی عوامل همگرایی و واگرایی روسیه -چین و هند در قالب سازمان همکاری شانگهای،فصلنامه مطالعات آسیای مرکزی و قفقاز،سال پانزدهم ،دوره چهارم،شماره ۵۷،بهار ص۱۱۴

-کولایی الهه،(۱۳۸۵)،سازمان همکاری شانگهای و امنیت آسیای مرکزی ، پژوهش علوم سیاسي، شماره سوم، پاییز و زمستان ،ص۳۶

-گلمبرا کورگان بایو،مترجم حامدنیازی،ماه نامه همشهري ديپلماتيك ،، شماره ۷۲

-ملائک،حسین؛(۱۳۸۴)، «ماه نامه – همشهري ديپلماتيك» ؛ – شماره ۸۳

-متقي،ابراهيم؛(۱۳۸۴)، «ماه نامه – همشهري ديپلماتيك» ؛ – شماره۸۳

-محمودی زهرا،(۱۳۸۹)فصلنامه علمی-ترویجی مطالعات آسیای مرکزی و قفقاز ، شماره ۷۲ ،تهران

– نادعلی بای،(۱۳۸۷) همگرایی در برابر اعمال نفوذ آمریکا، اجلاس شانگهای در دوشنبه، روزنامه مردم سالاری شماره ۱۸۸۴، ۱۲ شهریور

– واعظی محمود ،(۱۳۸۵)،وابستگی متقابل ایران و چین: مشارکت در انرژی، همکاری در امنیت، مجله همشهری

[Downloaded from priw.ir on 2026-11-17]

دیپلماتیک، سال اول، شماره اول، فروردین ، ص ۲۲.
- واعظی محمود ،(۱۳۸۳) "علل و عوامل استمرار بحران چچن" فصلنامه مرکز مطالعات آسیای مرکزی و قفقاز، تهران: وزارت امور خارجه، سال سیزدهم، دوره چهارم، شماره ۴۶، تابستان ، ص ۷.
-وسولود اچینکوف،(۲۰۰۶) سازمان همکاری شانگهای تقویت می شود،روزنامه روسیکایاکارتا، ۷ آوریل
-همیانی مسعود،سجادپور سیدمحمدکاظم(۱۴۰۱)،ژئوپولتیک و هویت اوراسیایی:ایران و سازمان همکاری شانگهای،فصلنامه مطالعات آسیای مرکزی و قفقاز،سال ۲۸،شماره۱۱۷،بهار،صص۷۱-۹
-یزدانی عنایت اله وتویسرکانی مجتبی،(۱۳۸۶)سازمان همکاری شانگهای و روند چند جانبه گرایی در نظام بین الملل،فصلنامه مطالعات آسیای مرکزی و قفقاز،سال پانزدهم دوره چهارم،شماره۵۷،ص۶۱
- یزفیه سارگور ودیشیوا،(۱۳۸۷)، مترجم:مهین السادات صمدی ،سازمان شانگهای در کشاکش بحران ها، تحلیل گر خبر گزاری آر-بی-سی مسکو، ،سه شنبه ۲۱ آبان
-ایران و سازمان همکاری شانگهای:(۱۳۸۴) ابهام و امیدها، گاهنامه تحلیل سیاست خارجی ایران و نظام بین‌الملل، معاونت سیاست خارجی و روابط بین‌الملل، مرکز تحقیقات استراتژیک، شماره ۱۴۳، شهریور ماه
- سازمان همکاری شانگهای و ایران ،همشهری دیپلماتیک، شماره سوم، ۱۵ خرداد ۱۳۸۵.
-خبرگزاری فارس-چهارشنبه ۲۵خردادماه ۱۳۹۰
- خبرگزاری فارس، پنج شنبه ۳۰ آبان ۱۳۸۷.
- خبرگزاری روسیه، چهارشنبه ۳۱ خرداد ۱۳۸۵.
- خبرگزاری جمهموری اسلامی (ایرنا)، چهارشنبه ۲۹ آبان ۱۳۸۷.
-خبرسیاسی، تهران حیات، پنج شنبه ۷ شهریور ۱۳۸۷
-معاونت سیاست خارجی و روابط بین‌الملل، مرکز تحقیقات استراتژیک، شماره ۱۴۳، شهریور ماه ۱۳۸۴.
سایتها:
-ائتلاف شکننده، گرفته شده از سایت www.bashgah.net دسترسی در تاریخ ۸۷/۷/۶
-سازمان همکاری های شانگهای،گرفته شده از سایت www.fa.wikipedia.comدسترسی در تاریخ ۱۱ اکتبر ۲۰۰۸
- پیمان شانگهای به جای پیمان ورشو،گرفته شده از سایت www.rusiran.comدسترسی در تاریخAugust ۲۰۰۷,۱۵
-پیمان شانگهای، گرفته شده از سایت www.aftab.ir دسترسی در تاریخ ۸۷/۶/۹
-سازمان همکاری های شانگهای و نگاه چینی، گرفته شده از سایت www.iras.ir دسترسی در تاریخ ۸۷/۷/۹
-سازمان همکاری شانگهای، ویکی پدیا، دانشنامه آزاد،۱۱ اکتبر ۲۰۰۸.
-روزنامه ترند نیوز، ۲۰۰۸/۰۸/۲۹. www.mojnews.com
-رقابت های سیاسی نظامی، پایگاه خبری ایران دیپلماسی، ۲۰- مرداد ۱۳۸۶،www.irandiplomacy.ir
-Bruce Pannier,) 2006(Eurasia: Shanghai Cooperation Organization Marks 10 Years, April , 26
-http://www.oursouthazerbaijan.com/khaber_khazar1.htm

[Downloaded from priw.ir on 2026-11-17]

-Chowdhury Suban Kumar&Hell Kafi Abdullah,(2015) The heartland Theory of sir Halford John Makinder .justifikation of forean policy of the unated states and Russian in senteral Asia ,Jornal of liberty and international Affiars, vol.1,no.2,pp.58-70

به این مقاله این‌گونه ارجاع دهید: DOI: ۱۰.۲۱۸۵۹/priw-۱۵۰۱۰۵

امیری، مجاهد (۱۴۰۲)، «نقش سازمان همکاری شانگهای در مقابله با یک جانبه گرایی ایالات متحده آمریکا» فصلنامهٔ پژوهشهای سیاسی جهان اسلام، س۱۵، ش۱، بهار ۱۴۰۴، صص ۱۱۵-۹۳.

[Downloaded from priw.ir on 2026-11-17]